

גדול חובת הכרת הטובה גם למי שאין לו שום תועלת מזה!!!

שאמר הקב"ה לאהרן, 'חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות', משום שיש בעבודה זו הכרת הטוב של ישראל בטובתו של הקב"ה, והוא כביכול מעין תשלומים עבור הטובה שזכו בה ישראל, ובפרט שמעלה זו קיימת לעולם, גם בחנוכת בית חשמונאי, בעוד ששאר העבודות בטילות, משום כך ענין ההדלקה מיוחד הוא ביותר אף מהקטרת הקטורת ושאר העבודות שהיו בבית המקדש.

« גודל החובה בהכרת הטוב התמידית של האדם בכל מצב!! »

ענין זה של הכרת הטוב, אינו הידור מצוה, חומרא או 'ענין חסיד', אלא הוא חיוב מעיקר הדין, והוא יסוד היסודות בעבודת ה' היום יומית של האדם.

כפי שניתן ללמוד מזה שתקנו חז"ל לומר בכל בוקר הודאת 'מודה אני מיד כאשר היהודי פוקח את עיניו עוד לפני שנטל את ידיו, ולא תיקנו חז"ל לאומרה כחלק מכל סדר התפילה. מפני שרצו בזה ללמדנו את חשיבות הכרת הטוב, שתיכף שפוקח האדם את עיניו עליו להודות לבורא עולם על הטוב שגמלו, שהחזיר לו את נשמתו.

מדברי חז"ל אלו למדנו דבר נוסף, כי מעלת הכרת הטוב כה גדולה היא, עד שאדם נתבע להכיר טובה גם באופן שאין למיטיב כל תועלת מהכרת הטוב של מקבל הטובה, שהרי אין מציאות כלל שהקב"ה כביכול יהנה וירויח מהכרת הטוב של ישראל, ואף על פי כן נדרשו כלל ישראל להאיר את אור המנורה.

ובזה מובן דמצינו דיש חיוב הכרת הטוב אפי' כלפי גוים, ואפי' כלפי מי שציער אותך, דמצינו בפרשת כי תצא לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו (דברים כג, ח), ופרש"י "לא תתעב אדומי לגמרי, אע"פ שראוי לך לתעבו, שיצא בחרב לקראתך. לא תתעב מצרי מכל וכל, אע"פ שזרקו זכורכם ליאור, מה טעם שהיו לכם אכסניה בשעת הדחק (-שכאשר היה רעב בארץ כנען וירדו אבותינו למצרים הושיבם בארץ גושן, כמבואר בברכות סג), לפיכך בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' (שם ד)".

המעין בדברי חז"ל אלו תסמרנה שערות ראשו מגודל החיוב להכיר טובה לכל מי שרק עשה לו טובה, שהרי גם כלפי אומות העולם שיצאו בחרב לקראת ישראל, ואומה כמו מצרים, שעינו אותנו וגזרו עלינו גזירות קשות ורעות, עכ"ז אסור להתכחש ולכפור בטובה שעשו לנו גם כן.

« עד כמה החמירו חז"ל במידה זו »

והנה כדי לעמוד עד כמה החמירו חז"ל במידה זו, נעתיק כמה מקורות מדברי חז"ל שמבחינים היטב ענין זה.

הנה את מדה הלזו מבטאת הגמ' (בב"ק צב:) ומוכיחה מפסוקים אלו כדלהלן: "אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא (-בור ששתית ממנו לא תזרוק בו עפר) א"ל דכתיב לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו (דברים כג, ח), ופי' רש"י 'דבר הנצרך לך פעם אחת שוב לא תבוהו'.

« מה המעלה המיוחדת במצוות הדלקת המנורה! »

כתוב בפרשת השבוע דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח, ב). ורש"י הק' מבאר וכתב בזה"ל: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות", עכ"ל.

והנה, יש להתבונן במה שהקב"ה ניחם את אהרן על צערו שלא היה לו חלק בחנוכת המשכן, דוקא במצוות הדלקת נרות ולא בקיום שאר המצוות שבמשכן השייכות לכהנים.

הרמב"ן עומד על כך, וכותב בזה"ל: "ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בוקר וערב, ששבחו בו הכתוב ישימו קטורה באפך (דברים לג, י), ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכיפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כולו משרתי אלקינו".

"ועוד, מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה", עכ"ל. ועיי"ש מה שתי'.

וביאר בזה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, (בספרו שיחות מוסר מאמר הכרת הטוב), כי ענין הדלקת המנורה היא ביטוי להכרת הטוב של בני ישראל כלפי הקב"ה, כמו שמצינו בדברי המדרש (במדבר"ד טו, ה) שכ' בזה"ל: "אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם לנו אתה אומר שנאיר לפניך, אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך וכו', אמר להם הקדוש ברוך הוא לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם, למה, לעלות אתכם בפני האמות, שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל העולם".

"משל למה הדבר דומה, לפקח וסומא שהיו מהלכין בדרך, אמר לו פקח לסומא, כשנכנס לתוך הבית צא והדלק לי את הנר הזה והאר לי, אמר לו הסומא, בטובתך, כשהייתי בדרך אתה היית מסמכני עד שנכנסנו לתוך הבית אתה היית מלוה אותי, ועכשו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאר לי. אמר לו הפקח, שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלונך בדרך, לכך אמרתי לך האר לי".

"כך, הפקח זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ (זכריה ד, י), והסומא אלו ישראל, שנאמר נגששה כעוררים קיר (ישעיהו נט, י). היה הקדוש ברוך הוא מנהיג ומאיר להם, שנאמר וה' הלך לפניהם יומם (שמות יג, כא), כיון שעמד המשכן קרא הקדוש ברוך הוא למשה ואמר לו תאירו לי, שנאמר בהעלתך את הנרות (במדבר ח, ב), בשביל לעלות לכם", עכ"ל המדרש.

מבואר, שענין הדלקת המנורה הוא, כביכול תשלומים ודרך לביטוי הכרת טובה של ישראל להקב"ה עבור שהאיר להם את הדרך במדבר. וזהו

על שמעי בן גרא שקיללו קללה נמרצת שה' אָמַר לו קָלַל (שמואל ב' טו, ט), וכדרך שאמר הכתוב (ישעיהו ה, ה) הוֹי אֲשׁוּר שִׁבֵט אֲפִי וּמָטָה הוּא בְיָדְךָ יְעָמִי, שהאומות שמצירים לישראל אינם עושים זאת מעצמם, אלא הם המקל של הקב"ה (וכן הרחיב הפלא יועץ ערך 'נקימה'), ואינני שוטים להיות כמו כלב הזה, שנושך את המקל שהכּו בו, ואינו מסתכל מיהו מחזיק המקל שהכה בו, ומסיבה זו הרי אין לנו להקפיד או להכיר רעה למי שהרע לנו, (וכמו שהרחבנו בענין זה כמה פעמים).

ואם כן צ"ב, למה מצווים אנו להכיר טובה למי שהוציא את השליחות ואת הטובה מכח אל הפועל, ולכאן הרי אין אותו האדם עושה כלל את הטובה מעצמו, אלא הוא רק שלוחו של מקום.

ועל אף כל זה אנו מוצאים, שלא רק כשלפחות בעולם הגשמי, האדם הוא זה שבחר בטובה להטיב לזולתו - שאז צריך להכיר לו טובה, אלא עוד יותר, גם אם בעולם הגשמי, האדם הזה לא עשה כלום ואינו משמש רק כשליחו של אדם גשמי אחר, עכ"ז מחויבים אנו בהכרת הטוב למי שבפועל נסבב לנו טובה על ידו, וכמו שא"ל להדיא בגמ' (בב"ק צב): "אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא למריה טיבותא לשקייא (-פירש"י: היין של מלך הוא, והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך) אמר ליה דכתיב וְסִמַּכְתָּ אֶת יְדֶיךָ עָלָיו. וְנִתְּתָהּ מְהוּדָךְ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֵדֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר כז, יט-כ) וכתוב וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן נֹון מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יְדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דברים לד, ט).

וביארנו הגר"א (אגדות), שמכאן מוכח באופן ברור, שיש להכיר טובה לחבירו אף 'שהוכרח' לעשות לו את הטובה, ולא עשהו ביזמתו הטובה והברוכה, שהרי הגמ' משלו מדה טובה זו לשר המשקים שהוא מושכר לבעל הבית, ומחויב לעבוד עבורו, ועם כל זה מכירין לו טובה, כיון שסוף סוף הוא זה שמוציאו מן הכח אל הפועל, והנאה באה על ידו.

והקשיא כפולה ומכופלת לענין הני אומות העולם ובפרט להמצריים, שאפי' שכבר נבין, שצריך להכיר טובה אפי' למי שאינו באמת הגורם והמשפיע האמיתי, אולם איך אפשר להבין שעד כדי כך צריך להכיר טובה, למי שברוב רובו של המקרים לא רק שלא הסבו טוב להאדם, אלא עוד הרגו וחבלו בנו ברוב אכזריותם, וגזרו גזירות חדשים לבקרים, והרעו והצרו לישראל בעינויים קשים ומרים, עד כדי כך שנהפכנו למשל ולשנינה ואומרים 'אם את פרעה עברנו אז גם את זה נעבור'.

ואפי' הטובה שהם כן עשו (כמבואר למעלה שנתנו לכלל ישראל לשבת בארץ גושן) גם זה היה רק בכוונת הנאה עצמית, וכמו שמבואר שם (ברכות סג): בגמ' "ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן שנאמר וְאִם יָדַעְתָּ וַיֵּשׁ בָּם אֲנָשִׁי חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל אֲשֶׁר לִי (בראשית מז, ו).

« הכרת הטוב - הזדככות נפשה הבהמית של האדם!! »

אולם עומק הענין הוא, דענין של חיוב הכרת הטוב אינו בתורת **תשלום** טוב למטיב, אלא הוא החובה היא עצם הכרת הטוב של המוטב למיטיב, כלומר, הזדככות של אדם המוטב, כי האדם המשיב רעה תחת טובה פוגם נפשו ומשחיתה בזה שהוא עושה פעולה מנוגדת למי שנסבב לו טובה באמצעותו.

ולכן יש צורך להכיר טובה גם לדומם שנסבב ממנו טובה, או לאדם שאינו עושה הטובה מיזמתו אלא משמש רק כשליח העושה שליחותו, כדי להשלים נפשו העדין של האדם. ואדם שאינו מכיר טובה, מופרך לא בגלל שפגע במי שהטיב לו, אלא בגלל שהוא פוגע בעצמו, בנפש שלו!

ומכאן החשיבות והמתנה גדולה שנתן הקב"ה לאהרן הכהן בהדלקת הנרות, כי אכן עבודה זו ושליחות זו של אהרן הכהן, הוא הענין הנורא והנפלא של הכרת הטובה של כלל ישראל להקב"ה.

ומצינו הנהגה חוזרת ונשנות זו למעשה, אצל משה ואהרן, דכתיב בפרשת וארא וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אַהֲרֹן קַח מִטָּף וּנְטָה יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וְגו' וַיִּהְיוּ דָם (שמות ז, ט), ופי' רש"י (ומקורו בשמו"ר ט, ט) 'אמור אל אהרן, לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן'.

וכן מצינו גם להלן במכת כינים דכתיב אָמַר אֶל אַהֲרֹן, נְטָה אֶת מִטָּף יָדְךָ עַל עַפְרֵי הָאָרֶץ, וְהָיָה לְכַנָּם (שמות ח, יב), ופי' רש"י 'לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן. וביאר על זה המהר"ל (בגור אריה שם) 'ללמדך דרך ארץ, בירא דשתית מיניה אל תשדי ביה קלא, לפיכך אין ראוי להיות נלקה על ידו ולקה על ידי אהרן'.

ועוד יותר מזה מצינו, שמשה רבינו אף הבין מעצמו כמה מחויבים לנהוג באופן כזה, עד שבעצמו החליט לנהוג כך למרות שקיבל ציוו הפוכה מפורשת מהקב"ה. שכן מצינו שהקב"ה ציוו למשה ולבני ישראל צָרוּר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהַפְּתִיתֵם אוֹתָם (במדבר כה, ז), ועכ"ז לא קיים משה רבינו בעצמו את הציוו, וכפי שמפרשו בדעת זקנים בעלי תוס' (שם): "הקב"ה אמר למשה 'נקום נקמת' אתה בעצמך, והוא משלח אחרים, אלא על ידי שנתגדל במדין אמר אינו בדין שאבגוד בהם, שהם עשו לי טובת הנאה, כדאמרי אינשי 'בירא דשתית מינה מיא לא תשדי ביה עפרא"', וכן מבואר ברבינו בחיי (שם): "אבל משה שנתגדל במדין וישב על הבאר לא הלך, היינו דאמרי אנשי 'בירא דשתית מינה מיא לא תשדי ביה קלא'".

« מי שהוא כפוי אינו בגדר 'אדם'!!! »

ועי' בדברי הרמב"ן על הפסוק עם נבל ולא חכם (דברים לב, ו), שמתבטא בדברים נוראיים על הכפויי טובה, כמ"ש בזה"ל: "עם נבל ולא חכם. ששכחו הטוב שעשה להם, ולא חכם להבין את הנולד שיש בידו להטיב ולהרע, לשון רש"י וכו'. ולפי דעתי, העושה טובת חנם יקרא 'נדיב', ומשלם רעה למי שהטיב עמו יקרא 'נבל', והוא שאמר לא יִקְרָא עוֹד לְנָבֵל נְדִיב (ישעיהו לב, ה) כי הוא הפכו. ולכך אמרו על נבל הכרמלי כְּשָׂמוּ כֵּן הוּא נָבֵל שָׂמוּ וּנְבָלָה עִמּוֹ (שמואל א' כה, כה), כי דוד עשה עמו טובה גדולה ושמו את כל אשר לו, והוא לא רצה לשלם לו גמול, ויעט במלאכיו ויבזהו, וכו'".

"ויתכן שיקרא כן, בעבור שהוא נופל מבני אדם כאשר יאמר פְּאֵלָה נְבָלָת עֲלֶיךָ (ישעיהו א, ל) כמו נופלת עליה, ויקראו המתה 'נבלה' שנפלה לארץ ומתה, כמו שאמר לְרֵאוֹת אֶת מַפְלַת הָאָרֶז (שופטים יד, ח). אם כן יאמר הכתוב, הזאת תגמלו את השם על הטובות שעשה עמכם, עם נבל שהוא משלם רעה תחת טובה, ולא חכם לדעת כי לנפשו גמלו הרעה הזאת לא לאל וכו', עכ"ל.

דבריו של הרמב"ן מזעזעים עד היסוד. מי שנוהג בכפיות טובה אינו בכלל בני אדם, היש לך דרגה פחותה מזו.

« צריך ביאור חומר הזהירות במידה זו »

והנה צריך ביאור רב חומר הזהירות במידה זו, הדניחא כלפי אנשים שיש להם רגשות ושכל, אפשר להבין למה החמירו בזהירות מדה זו, אולם במה שנוגע לדומם, מהו פשר הזהירות לא לפגוע בדומם שנשתלשל ממנו טובה לאדם.

אולם השאלה היא באמת עוד יותר עמוק וקשה, גם לענין הכרת הטוב כלפי אדם הגשמי, שהרי מאמינים אנו בני מאמינים, שאין אדם יכול להטיב לזולתו מבלעדי עזרתו וישועתו של הקב"ה, והאדם או הסיבות האחרות אינם רק כחומר ביד היוצר, וכשליח העושה שליחותו מה שגזר עליו הבורא לעשות.

ואותו דבר הוא לענין להרע לזולתו ח"ו, וכמאמר דוד המלך שאמר